

KRONİK

ULUSLARARASI SİYASÎ İLİMLER DERNEĞİ DÜNYA KONGRESİ

«Uluslararası İlişkilerde Teori ve Yöntem» Semineri

Doç. Dr. Türkkaya ATAÖV

18 - 23 Eylül 1967 tarihleri arasında Brüksel'de yer alan Uluslararası Siyasî İlimler Derneği Dünya Kongresinde tartışma konularından biri de «Uluslararası İlişkilerde Teori ve Yöntem» başlığını taşımaktaydı. Toplantının ilk yarısı «Uluslararası ilişkiler»in yerini saptamağa, ikinci yarısı da bu disiplinde kullanılan çeşitli yöntemleri araştırmağa yöneldi.

Uluslararası ilişkiler alanına daha uzak bir açıdan bakan ve toplantının ilk yarısının başkanı seçilen Prag Uluslararası Politika ve Ekonomi Enstitüsü (*) Başkan Yardımcısı Çekoslovak Profe-

* 1957'de Prag'da kurulan Çekoslovak Uluslararası Politika ve Ekonomi Enstitüsünün tarih, iktisat ve sosyoloji disiplinlerini birleştirerek çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. **Paktlar ve Sömürgeciliğin Gerilemesi** konularındaki ilk çalışmalarından sonra 1958'den beri **Uluslararası İlişkiler** başlıklı bir yıllık yayınlamağa başlamıştır. Gene aynı yıl Munich Andlaşmasının yirminci yıldönümü dolayısıyla, çeşitli ülkelerin bilim adamlarının dâvet edildiği bir konferans düzenlenmiş ve Munich Andlaşmasıyla ilgili bilimsel yayınlar yapılmıştır. (**Lectures on the History of Munich, Prague, Orbis, 1959.**) Tarihte Çek - Alman ilişkileri bu Enstitüyü Alman sorunlarına eğilmeğe yöneltmiş, **Federal Alman Cumhuriyetinin Uluslararası Durumu ve Dış Politikası** gibi yayınlar yanında 1961'de Avrupa Güvenliği Uluslararası Konferansı adlı toplantılar yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda da **Çekoslovak Dış Politikası : 1945 - 1960** (J. Sedivy ve K. Karalkova); **Uluslararası İlişkiler Sorunları** (V. Kotyk); **İkinci Cihan Savaşından Sonra Çin'in Uluslararası Durumu** (J. Stepanovsky); **Fransa** (A. Ort); **Ortak Güvenlik** (L. Jahoda ve V. Vajnar); **Alman Sorunu : 1945 - 1963**

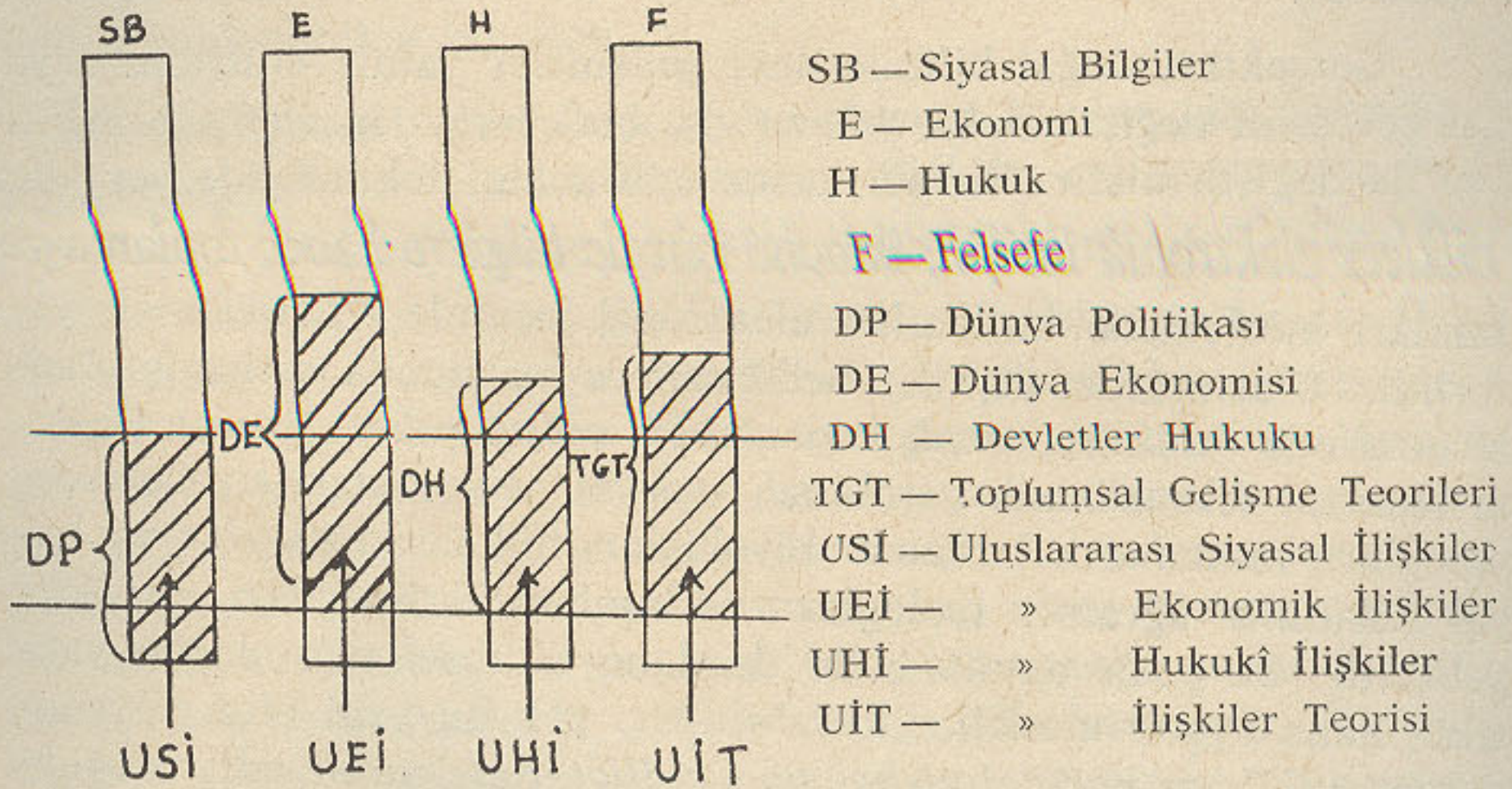
sör Alexandr Ort bütün tartışmalar ve fikir alış - verişinin siyasal hayatın bilimsel açıdan incelenmesinin zorunlu olduğunu ortaya koyduğunu söyledi. Prof. Ort'a göre, uluslararası ilişkilerin kapsamına giren konular sadece politika ile ilgili olmayıp ekonomi, kültür, askerlik ve ideolojilerle de ilintilidir. Bu bakımdan, uluslararası ilişkiler araştırması çok yönlü bir sorundur; çeşitli bilim alanlarına taşıdığından araştırmacıdan çok şeyler bekler. Muhtevasının zenginliğine bakılırsa, uluslararası ilişkiler çalışması çeşitli sorunların çözümünde çok yönlü bir ele alışı ve, diğer bilim alanlarına oranla, hiç değilse, ilk başında bilimciler - arası - işbirliğini gerektirmektedir. Prof. Ort'un belirttiği gibi, bugünkü gelişmelerin güç sorunlarını doğru olarak çözebilmek için iktisatçı, felsefeci, hukukçu gibi değişik alanlarda araştırmalar yapmakta olan uzmanların ortak çalışmaları gerekli görünmektedir. Örneğin, Batı Avrupa'nın birleşmesi gibi bir sorunu ele alacak olursak, kişisel olduğu kadar bir grup araştırmasının önemi hemen ortaya çıkar. Günümüzün ana gerçeği ekonomik nitelikte ise, ekonomik sorunların siyasî olanlardan kolaylıkla ayrılmadığı da açıktır. İngiltere'nin Ortak Pazara alınmamasının nedeni hem ekonomik, hem siyasîdir; Ortak Pazar'da tarım konusundaki güçlüklerin bile ekonomik olduğu kadar siyasî nedenlere dayandığı kestirilebilir. Fakat çok geçmeden hem siyasîler, hem iktisatçılar bazı sorunların hukukçunun yardımı olmadan kolayca çözülemeyeceğini anlarlar. Ortak Pazar uluslararası anlaşmayla kurulan bir kurum olduğundan devletler hukukuyla ilişkisi de açıktır. Ama Ortak Pazar bir de, bazılarının iddia ettiği gibi, «birleşmiş Avrupa»nın ilk anayasası ise, anayasa hukuku açısına yer vermek gerekebileceği akla gelmektedir.

Anlaşıyor ki, uluslararası ilişkiler çalışmaları bir çok disiplini birden ilgilendiren, çok sayıda uzmanların katılmalarını gerektiren geniş bir alanı kapsamaktadır. Tabii, belirli alanlara yönelmiş olan uzmanlar uluslararası ilişkilerin sadece bir alanını inceleyebilirler. İktisatçı uluslararası ekonomik ilişkilere ve hukukçu uluslararası hukukî ilişkilere yönelirken, diğerleri de bu geniş alanın ken-

---

(Hajdu - Liska - Snejdarek); **İngiltere : 1945 - 1964** (M. Had); **İkinci Cihan Savaşından Sonra Dünya** (V. Sojak); **Gaullist Fransa'nın Dış Politikası** (A. Ort); **Potsdam ve Bugün** (V. Kotyk) gibi yayınlar yapılmış, son yıllarda özellikle az gelişmiş ülkelerle ilgili araştırmalara hız verilmiştir. (**Ulusal Kurtuluş Hareketleriyle İlgili Belgeler : 1955 - 1961; Bağlantısızlığın Dış Politikası**). Bu yayınlardan bazılarının İngilizce gibi Batı dillerinde çevirilerinin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Alexandr Ort, «Ten Years of the Institute of International Politics and Economics,» **Institute of International Politics and Economics, Prague, 1957 - 1967.**

di çalışmalarıyla ilgisini bulmağa gayret ederler. Bu bağlar şöyle bir şema ile gösterilebilir :

Uluslararası siyasî ilişkiler alanında birçok teorik sorunlar açıklanmayı beklemektedir. Prof. Ort ülkelerin uluslararası politika içindeki yeri ve dış politikaları ile ilgili olarak bile yeteri kadar teorik inceleme bulunmadığını söylemiştir. (Bir ülkenin «uluslararası politika içindeki yeri» sözlerinden daha çok dış unsurların etkisi ile alınan yer, «dış politika» kavramından ise başlıca o ülkenin kendi isteğiyle güttüğü siyaset kastedilmektedir.) Bu iki kavram izah edilse bile, dış politikanın saptanmasını etkileyen unsurlar, hükümetçe kararlaştırılan dış politika ile bir ülkenin uluslararası yeri gibi sorunlar izaha muhtaç olarak belirmektedir.

Columbia Üniversitesi Profesörlerinden William T. R. Fox ise Kongre için hazırladığı raporda bu disiplinin Amerika'daki gelişmesini incelemiştir. Prof. Fox'un da belirttiği gibi, 1900'lerde devletler hukuku ve diplomasi tarihi yerleşmiş iki disiplin olarak görünüyordu. İki savaş arası da (1917 - 1939) uluslararası teşkilâtların geliştiği bir dönem oldu. İkinci Cihan Savaşının başında kuvvet politikası kavramına dayanan «gerçekçi» (realist) okul ortaya çıktı; bu son görüş uluslararası siyasî konuların ele alınışında coğrafî etkenlerin önemi üstünde duruyordu. İkinci Cihan Savaşından sonra ise, savaşların nedenleri, karar yerlerindeki davranış, ulusal güvenlik siyaseti ve uyuşmazlığın (çatışmanın) çözülmesi (*conflict resolution*) uluslararası ilişkiler araştırmalarının hedefi oldu. Jeopolitik gibi bilime dayandığı çok şüpheli olan bazı eski konular artık zamanı geçmiş gibi görünüyorsa da, uluslararası ilişkiler alanına yeni giren kavramlar eskilerin yerini almaktan çok onları tamamlamaktadırlar. Böylece, uluslararası ilişkiler

«değişen» olmaktan çok «genişleyen» bir bilim dalı olarak belirlemektedir.

Gerçekten, doğal bilimlerdeki gelişmeler yalnız dünyanın siyasî çevresini değiştirmekle kalmamış, bu çevreyi inceleme araçlarını da değiştirmiştir. Birinci husus için askerî teknolojide yer alan nükleer elektronik ihtilâli, ikincisi için de bilgi ve haber toplama ve bunları incelemede kullanılan elektronik beyinleri hatırlamak yeterlidir. Uluslararası ilişkiler belki sadece bu alanda yetişmiş olanların elinde bırakılmayacak kadar ciddi olduğundan, Ernest Haas'ın listesini tekrarlamak gerekirse, «sosyal psikologlar, siyaset sosyologları, matematik kullanan biyologlar, nükleer fizikçiler ve hayal sükutuna uğramış teologların» - bunlara iktisatçıları da ekleyebilirdi - bu geniş alanın belki de daha bilimsel tanımlarını yaptılar, daha uygun modeller kurabildiler. (1) Bu yeni bilgi ve yöntemler 1957'den beri *Journal of Conflict Resolution* adlı dergide bir araya getirilip sunulmaktadır. (2) İktisatçıları ve matematikçilerin kullandıkları yöntem ve modeller, oyun teorisi (*game theory*), ikili tekel (*bilateral monopoly*) ve uyumsuzluk çözümlemesi (*conflict resolution*) teorileri ve fayda - maliyet analizlerini (çözümlemelerini, *cost - benefit analysis*) uluslararası ilişkilerin akademik çalışmalarına soktular.

Sistemler teorisyenleri de, eskiden alışılmış olan güç dengesi (kuvvet muvazenesi, *Balance of Power*) incelemesine benzemeyen yollarla çağdaş devlet sistemlerini anlatmağa çalıştılar. Bunlar arasında Charles A. W. Manning'in *Uluslararası Toplumun Niteliği* (3) başlıklı çalışması ayrı olarak zikre değer. Manning bu kitabında felsefî sosyolojiden gelen bir «sosyal evren» i tanımlayabilmek için bir çeşit sistem kurma yoluna gitmeyi denemektedir. Manning uluslararası ilişkiler disiplininin bağımsızlığı ve farklılığını savunmaktadır.

Prof. Fox da konusuna, bugünkü haliyle, bir disiplin adını vermek istemiyor. Ona kalırsa, uluslararası ilişkilerin ne kendine özgü

1. **Beyond the Nation - State**, Stanford, Stanford University Press, 1964, s. 51. Matematik açısından ele alış için bak : Anatol Rapoport, **Fights, Games and Debates**, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1960. Ekonomik açıdan ele alış için bak : Kenneth E. Boulding, **Conflict and Defense : A General Theory**, New York, Harper and Row, 1962.

2. Bu derginin ayrıca bir fizikçinin kaleminden yayınladığı iki kitaba da bak : Lewis F. Richardson, **Arms Races and Insecurity** ve **Statistics of Deadly Quarrel**, Chicago, Quadrangle Books, 1960.

3. Charles A. W. Manning, **The Nature of International Society**, London, G. Bell and Sons, 1962.

bir inceleme yöntemi var, ne de ona bir birlik veren kabul edilmiş bir bütünü. Uluslararası ilişkiler, hâlâ, yönteminden çok sorunlarıyla tanımlanabilen bir alan.

Harold Laswell, Karl Deutsch ve Morton Kaplan gibi birbirine benzemeyen bilim adamları uluslararası ilişkiler çalışmalarında bugünkü yerlerini alışılmamış tarzdaki incelemelerine borçludur. Bu arada, Charles McClelland genel sistemler teorisine ve Ernest Haas da fonksiyonel sosyolojiye döndüler. (4) Tabii, bu teorisyenler ortaya sırf teoriler koymuş olmak için gayret göstermekte değildiler, çünkü uluslararası sistemin daha iyi anlaşılması bu sistemde yer alan tarafların daha gerçekçi davranışlarda bulunmalarına yol açacaktır. Bu davranışlar içinde en önemli olanı savaşa, özellikle iki tarafın da katıldığı termo - nükleer savaşa, karşı tutumdur. (5) Bu yüzden, araştırmaların çoğu güvenliğe yönelmektedir. Termo - nükleer savaş olasılığının ortaya çıkardığı «terör dengesi» strateji konusundaki araştırmaları hızlandırmıştır. Batı Avrupa'da birleşme eğilimleri, geri kalan bölgelerin hızla gruplaşması ve her iki blokta da çözülme başlangıcı ittifaklar, federasyonlar, milliyetçilik, siyasal gelişme ve entegrasyon gibi konulara olan ilgiyi arttırmıştır. Bu anda, normatif olmayan teoriye de ilgi fazlalaşmıştır. (6) Prof. Fox uluslararası ilişkiler alanında son zamanlarda gelişmekte olan konuları beş yeni (fakat birbirine bağlı) konulara ayırmaktadır: kavram kurma (*concept formation*), bilgi edinimi (*data acquisition*), sistemler incelemesi (*systems analysis*) yeni aktörler ve karar verme süreci (*decision process*).

Prof. Fox'un belirttiği gibi, uluslararası ilişkiler alanında kuvvet (güç, *power*) kavramı hâlâ açıklığa kavuşmamıştır. Daha önceki çalışmalar ulusal gücü meydana getiren unsurların nasıl ölçülüp hesaplanacağını gösterememe bakımından eksik kalmıştı. Gene de belirli sayıda nüfusu belirli birimde endüstri üretimine ya da şu derecede bir ulusal irade ya da avantajlı bir coğrafî duruma ekleyerek anlamlı bir cevap vermek mümkün değildir. (7) Harold

4. Quincy Wright'ın **The Study of International Relations** (New York, Appleton - Century - Crofts, 1955) adlı kitabı basımından on - iki yıl geçmiş olmasına rağmen, uluslararası ilişkiler alanına hâlâ en geniş açıdan bakan bir çalışma olarak kabul edilmelidir.

5. Quincy Wright, **Study of War**, Chicago, University of Chicago Press, 1942.

6. Charles A. McClelland, **Theory and the International System**, New York, Macmillan, 1966.

7. Diğer yandan, bak : F. Clifford German, «A Tentative Evaluation of World Power,» **Journal of Conflict Resolution**, March 1960, s. 138 - 144.

ve Margaret Sprout'un *Ulusal Gücün Dayanakları* (8) adlı kitabı «güç» ü aslî (öz) bir kavram olarak kabul etmekteydi; aynı yazarların on-yedi yıl sonra yayınladıkları *Uluslararası Politikanın Dayanakları* (9) adlı kitapları ise «güç» ü öz bir kavramdan çok diğer güçlerle ilintili olarak gittikçe gelişen bir kavram olarak kabul etme eğilimindedirler. Ulusal gücün güzel bir kavram olduğu, diğer ulusların hedef ve yetenekleriyle ilintili bulunduğu ve güç unsurlarının birbirine eklenebilir olmadığı genellikle kabul edilmektedir. (10)

Karl Deutsch *Yönetimin Damarları* (11) adlı kitabında siyasi güç kavramının siyasal bilgiler sahasındaki yerini değiştirmiş ve gerek iç, gerek dış politikada güç sahibi olmayı sadece kendini geçerli koşullara uydurmak zorunda olmamak ve diğer birimleri kendine uydurmağa zorlamak olarak kabul etmektedir. Charles J. Hitch ve Roland N. McKean *Nükleer Çağda Savunma Ekonomisi* (12) adlı kitaplarında başka bir yol izleyerek aşağı, yukarı aynı sonuca varmaktadır. Bu yazarlar ulusal güç kavramını başaşağı çevirerek belirli bir ulusun gücünün ne olduğunun tespiti yerine belirli hedefleri ele geçirmek ya da amaçlara ulaşma çabasında engelleyici unsurları tespit etmektedirler.

Prof. Fox'un da belirttiği gibi, son yıllarda uluslararası ilişkiler alanındaki araştırmalar, toplanan bilgi ve inceleme yöntemleri bakımından, bir «ihtilâl» geçirmiştir. Yeni kavramlar, yeni ele alış tarzları, yeni hipotezler doğmuştur. Muhteva incelemeleri (çözümlemeleri, *content analysis*) artmıştır. Karşılaştırmalı politikanın daha sistematik etüdü, ortaya karşılaştırmalı politika ince-

-
8. **Foundations of National Power**, Princeton, Princeton University Press, 1945; gen. b., New York, D. Van Nostrand, 1952.
  9. **Foundations of International Politics**, New York, D. Van Nostrand, 1962.
  10. Güç unsurlarının eklenebilir olmaması konusu için bak : Hayward R. Alker, Jr., «The Long Road to International Relations Theory : Problems of Statistical Nonadditivity,» **World Politics**, July 1966, s. 623 - 655.
  11. **Nerves of Government**, New York, Free Press of Glencoe, 1963.
  12. **Economics of Defense in the Nuclear Age**, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1960. Inis Claude ise **Güç ve Uluslararası İlişkiler** adlı kitabında Büyük Devletlerin, hiç değilse Büyük Devletin güçlerini kendi istekleriyle frenlemeleri noktasına eğiliyor. (**Power and International Relations**, New York, Random House, 1962.) Claude'un «kuvvet» anlayışı ile ilgili bir eleştiri için bak : William T. R. Fox, **Journal of Conflict Resolution**, September 1964, s. 297 - 300.

lemeleri (*cross - polity surveys*) çıkardı. (13) Elektronik beyinlerin kullanılışı uluslararası ilişkiler araştırmalarında bir teknolojik devrim yaptı. Gittikçe gelişen bilgi toplama, sınıflandırma ve değerlendirme yöntemleri ölçülebilir incelemelerde yeni imkânlar verdi. (14) Tabii, bu yeni bilgilerin çözdüğünden daha fazla sorunu ortaya attığı da doğrudur. Dünya politikasının incelenmesinde sadece bilgi toplamakla da yetinilmemekte, elektronik beyin yoluyla çok çeşitli ve mutasavver bilgiyi sistematik bir analize tâbi tutmak da mümkün görünmektedir. «Eylemler araştırması»nda (*operational research*) çok önemli olan benzetme (*simulation*) de uluslararası ilişkiler çalışmalarında bir araç olmaktadır. (15)

«Kararlar» ve «krizler» gibi konular bilgi sınıflandırılmasında önemli başlıklar olarak belirtmeğe başladılar. Richard C. Snyder ve Robert C. North «karar» ve «kriz» incelemelerinde kullanılan bilgi ve yöntemi Kore Savaşına Amerika'nın katılması ve Temmuz 1914 krizine uyguladılar.

Fox 1949 yılında yayınladığı bir makalesinde (16) 1937'lere kadar dünya sisteminin müşahade edilip bir nizama oturtulmağa çalışıldığını, fakat özellikle 1945'den beri dünya sisteminin sadece müşahade edilip bu sistem içindeki ulus devletlerin üstüne eğilimeğe başladığını söylüyordu. İkinci Cihan Savaşından sonra yapılan araştırmaların çoğu tek tek hükûmetlerin dış politika tercihleri gibi konuları ihtiva etti. Fakat, son zamanlarda, uluslar topluluğu davranışını bir sistem olarak inceleme eğilimi yeniden artmaktadır. Sistemler konusunu teorileştirme terimleri de yenidir. Bir devletin evrensel bir hegemonyaya sahip olması mümkün olmadığı ve böyle bir durum kimse tarafından istenmediği için, tarihçiler ve siyasal bilimcilerin «güç dengesi» dedikleri kurumsal sözler ortaya çıkmıştı. Bir çeşit denge kavramı aşağı, yukarı bütün si-

-
13. Arthur S. Banks ve Robert Textor, **A Cross - Polity Survey**, Cambridge, Mass., M. I. T., Press, 1963; Richard L. Merritt ve Stein Rokkan, der., **Comparing Nations : the Use of Quantitative Data in Cross - National Comparisons**, New Haven, Yale University Press, 1966.
  14. Alker ve Russett, **The Politics of the General Assembly**; Russett, **Community and Contention**, Cambridge, Mass., M. I. T., Press, 1963; Russett, **Trends in World Politics**, New York, Macmillan, 1965; Alker, **Mathematics and Politics**, New York, Macmillan, 1965.
  15. Guetzkow et al., **Simulation in International Relations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice - Hall, 1963.
  16. «Interwar International Relations Research : The American Experience,» **World Politics**, October 1949, s. 67 - 79.

yasal süreçlerde varolmakla birlikte, On - Dokuzuncu Yüzyılda Avrupa devletleri bir denge sistemine uymayı görev bilmişlerdi. Harold Laswell'in daha 1930'larda sözünü ettiği ve «biçim veren analiz» (*configurative analysis*) adını verdiği kavram otuz yıl sonra bugün, «sistemlerin incelenmesi» dediğimiz yöntemin bir benzeri görünüyor. (17) Karl Polanyi de, daha bugünkü sistem teorileri ortaya atılmadan, Avrupa'daki güç dengesini «bir bölgede örgütlenmiş sistem» olarak nitelendiriyordu. (18) Frederick L. Schuman'ın bir kitabı çıkıncaya kadar, «Batı devlet sistemi» uluslararası ilişkiler profesörlerinin çok sık kullandıkları bir terimdi. (19) Kenneth Waltz da savaşların nedeni olarak çok merkezli egemenlik sistemini görmekte ve «dünya hükûmeti» ni teklif etmektedir. (20)

Uluslararası ilişkilerle uğraşanlar yeni teoriler kurabilmek için komşu dallara uzanmaktan geri durmadılar. (21) Charles McClelland sistemler teorisyeni Bertalanffy'nin etkisi altında kaldığı gibi, Parsons'un sosyolojisinin de Morton Kaplan için bir örnek olduğu anlaşılmaktadır. (22) Sistem teorisyenleri belki en toplu halde *World Politics* dergisinin Ekim 1961 nüshasında görülebilir. (23)

Sistem teorisyenlerinden Kaplan ve Rosecrance'ın çalışmalarını karşılaştırarak teorinin ana görevlerinden birini ortaya çıkarabiliyoruz: (24) Birbirini tamamlama (*integration*). Kaplan sistemlerin korunmasıyla ilgilenmektedir. Ona göre, Batıdaki devlet sistemleri, belki İkinci Cihan Savaşından sonraki dönem dışında, kendi ortaya attığı altı tipten birine girebilir. Rosecrance'e göre ise, Avrupa tarihinde pek uzağa gitmesek bile, dokuz sistem bulunabi-

17. **World Politics and Personal Insecurity**, New York, McGraw - Hill, 1935.

18. **The Great Transformation**, New York, Farrar ve Rinehart, 1944.

19. **International Politics**, New York, McGraw - Hill, 1933.

20. **Man, the State and War**, New York, Columbia University Press, 1959.

21. Charles A. McClelland, «Systems and History in International Relations,» **General Systems Yearbook**, III (1958).

22. **Systems and Process in International Politics**, New York, Wiley, 1957.

23. Bir sempozyumdaki raporları ihtiva eden bu dergi yazıları daha sonra kitap halinde de basıldı. Klaus Knorr ve Sidney Verba, der., **The International System : Theoretical Essays**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1961. Goodman da sistem teorisini üçe ayırmaktadır: bir tanım, bir anlatım ve bir yöntem olarak sistem. Jay S. Goodman, «The Concept of System in International Relations Theory,» **Background**, February 1965, s. 257. Ayrıca, bak : Ernest Haas, **Beyond the Nation - State**, Bölüm III.

24. Kaplan, *op. cit.*; Richard N. Rosecrance, **Action and Reaction in World Politics**, Boston, Little Brown, 1963.

lır; üstelik, bu sistemlerin herbiri dayanıklı da olmamaktadır. Öyleyse, Rosecrance'a göre, asıl dikkat edilmesi gereken nokta sistemlerin değişmesi ve dinamikliğidir. Bir yanda sistemin korunması, diğer yanda da değişmesi ve dinamikliği birbirine karşıt iki değerlendirmedir. Fakat bu iki görüşü bir bütünün zorunlu parçaları olarak kabul edenler bulunmaktadır. Örneğin, Lasswell *Dünya Politikası ve Kişisel Güvensizlik* adlı kitabında böyle bir anlayış içinde olduğu gibi, Ernest Haas'da *Ulus - Devletin Ötesi* adlı teorik araştırması ve diğer bazı yazılarında bu yolda kanıtlar vermektedir. (25)

Devlet sistemleri, bölgesel sistemler, bu sistemlerin durgunluğu ya da dinamikliği gibi konular 1960'lardan uluslararası ilişkiler uzmanlarının üstünde durdukları noktalardır. (26) Uluslararası ilişkiler uzmanları kendi zaman ve kültürlerinin ötesinde daha evrensel sistemler aramakta ve bu yolda hem teorik, hem ampirik çalışmalar vermeye gayret etmektedirler. Bu yazarlardan F. H. Hinsley modern devlet sistemini daha kesin bir tarihe oturtmak isteyecek İmparator Şarlman'ın, bir yanda kendi, diğer yanda geri kalan devletler olmak üzere eşit olmayan uluslararası ilişkiler anlayışı ile ondan sonra ortaya çıkan ve evrensel hegemonya kurmak isteyen devleti saldırgan sayan görüşü belirtmektedir. (27) Ludwig Dehio da aynı paralelliği Avrupa ile dış dünya arasında kurmaktadır. (28)

İkinci Cihan Savaşından sonra üç büyük değişiklik olmuş ve bunun ilk ikisi 1950'lerde oldukça geniş olarak incelenmişti. (29) Bu değişiklikler çok kutuplu bir dengeden iki kutuplu bir dengeye giriş ve Batı Avrupa'daki Büyük Devletlerin önemlerinin azalması, askerî teknolojide nükleer devrim ve eski imparatorluk sömürgelelerinin kendi aralarında gruplaşmalarıdır. Fox'e göre, bunlardan üçüncüsü henüz sistemli bir şekilde incelenmemiştir. Emperyaliz-

-
25. Ernest Haas, «Dynamic Environment and Static System,» **The Revolution in World Politics**, der., Morton A. Kaplan, New York, Wiley, 1962.
26. Ayrıca bak: Adda Bozeman, **Politics and Culture in International History**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1960; Joel Larus, der., **Comparative World Politics**, Belmont, California Wadsworth, 1964.
27. **Power and the Pursuit of Peace**, Cambridge, Cambridge University Press, 1963. Mattingly de Kuzey İtalya site - devletleri sistemini incelemektedir. Garret Mattingly, **Renaissance Diplomacy**, London, Jonathan Cape, 1955.
28. **The Precarious Balance**, New York, Knopf, 1962.
29. John Herz, **International Politics in the Atomic Age**, New York, Columbia University Press, 1959.

min çökmesi konusunda bazı yayınlar yapılmışsa da, (30) bugün Birleşmiş Milletler'de çoğunluğu teşkil eden yeni devletlerin siyasal davranışını sistemli bir şekilde tanımlayan ve onların dış politikalarını uzak bir açıdan değerlendiren incelemeler yoktur. Bundan başka, 1960'larda iki-kutuplu dengeye dayanılarak yapılan incelemeler eskimiş ve Batı Avrupa ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kendi blokları içinde bağımsızlık yönünde kıpırdanmaları, Üçüncü Dünya'nın gruplaşması ve yeni askerî teknoloji yepyeni unsurlar getirmiştir.

Askerî teknolojideki değişiklikler uluslararası ilişkileri değiştiren çağdaş bilimsel ve teknolojik değişikliklerin ancak bir kısmı olabilir. Caryl P. Haskins bilim ve teknolojide askerî olmayan gelişmeleri ele alarak onların gelişen bölgeler üstündeki etkilerine dikkati çekmektedir. (31)

Columbia Üniversitesinde 1966 yılında kurulan *The Institute for the Study of Science in Human Affairs* adlı enstitünün çalışmalarının büyük bir kısmını bu noktaya teksif edeceği anlaşılmaktadır. Raymond Aron 1960'dan da önce Yirminci Yüzyılda devlet sistemindeki değişiklikleri *Topyekiin Savaş Yüzyılı* adlı kitabında belirtmişti. (32)

Eski sömürgelerin uluslaşmasıyla ortaya çıkan değişikliklerin bir kısmına dokunuldu. Böylece devlet kurma, federasyon, ayrılma, ittifaklar ve uluslararası teşkilâtlar gibi konular incelenmeğe başladı. Yale'de (33) ve Columbia'da (34) bu yolda çalışmalar oldu. Bu arada, uluslararası ilişkiler disiplin ve kavramlarından çok karşılaştırmalı politika yöntemleriyle yazılmış olan bazı kitaplar da uluslararası ilişkiler ile uğraşanların izlemesi faydalı yayınlar arasındadır. (35)

30. Rupert Emerson, *From Empire to Nation*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1960; Peter Calvocoressi, *World Order and the New States*, New York, Praeger, 1962.

31. *The Scientific Revolution and World Politics*, New York, Harper ve Row, 1964.

32. *Century of Total War*, Boston, Beacon Press, 1955. Ayrıca : Raymond Aron, *Peace and War*, New York, Doubleday, 1967.

33. Karl W. Deutsch et al., *Political Community and the North Atlantic Area*, Princeton, Princeton University Press, 1957 (yeni bası : *International Political Communities : an Anthology*, Garden City, N. Y., Doubleday, 1966.)

34. Amitai Etzioni, *Political Unification*, N. Y., Holt, Rinehart ve Winston, 1965.

35. Gabriel A. Almond ve James S. Coleman, der., *The Politics of the Developing Areas*, Princeton, Princeton University Press, 1960.

Son yıllarda strateji teorileri üstünde de yazılanlar artmaktadır. (36) Fakat strateji sorunları siviller tarafından 1950'lerden beri ele alınıyordu. (37) 1960'ların özelliği bu yazıların süratle artmasıdır. Herman Kahn'ın *Termo - Nükleer Savaş Üzerine* (38) ve Thomas C. Schelling'in *Çatışma Stratejisi* (39) adlı kitapları bu konudaki önemli yayınlardandır. Raymond Aron'un *Büyük Tartışma* (40) adlı kitabı da dikkate değer. İlk strateji yazarları genellikle ürkütme (caydırma, *deterrence*), süpriz saldırıların önlenmesi ve tesadüfen başlayacak olan termo - nükleer savaş gibi konularda yazmışlardı.

İkinci nesil strateji yazarları silâhların deneti konusuna yöneldiler. Robert Levine'in *Silâhlarla İlgili Tartışma* (41), Hedley Bull'un *Silâh Yarışının Deneti* (42), Thomas Schelling ve Morton Halperin'in *Strateji ve Silâh Deneti* (43), Halperin'in *Nükleer Çağda Sınırlı Savaş* (44) ve Herman Kahn'ın *Tırmanma Üstüne* (45) gibi kitapları sınırsız bir genel savaş rizikosunu küçümsemeğe çalışmaktadırlar. Burada gerilla savaşlarına karşı duyulan yeni bir ilgi de söz konusu edilebilir. Gene yeni konular içinde Charles J. Hitch ve R. N. McKean'ın *Nükleer Çağda Savunma Ekonomisi* adlı kitaplarında kullandıkları «fayda - maliyet çözümlemesi» (*cost-benefit analysis*) göze çarpmaktadır. Strateji teorisinde olduğu gibi, burada da, iktisatçıların kullandığı analitik yöntemler teknik bakımdan güç bazı hesaplara uygulanmaktadır. Bu yeni aracın güdülen çeşitli siyaset içinde en akılcı seçimi yapabilmek için güçlü bir yol - gösterici olduğu kabul edilmektedir.

-
36. Modern stratejide sivil stratejistlerin rolü için bak : Bernard Brodie, «The Scientific Strategist,» Robert Gilpin ve Christopher Wright, der., **Scientists and National Policy Making**, N. Y., Columbia University Press, 1964, s. 240 - 256.
37. William W. Kaufman, der., **Military Policy and National Security**, Princeton, Princeton University Press, 1954; Henry A. Kissinger, **Nuclear Weapons and Foreign Policy**, N. Y., Harper, 1957; Robert E. Osgood, **Limited War**, Chicago, University of Chicago Press, 1959.
38. **On Thermonuclear War**, Princeton, Princeton University Press, 1960.
39. **Strategy of Conflict**, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1960.
40. **The Great Debate**, Garden City, N. Y., Doubleday, 1966.
41. **The Arms Debate**, Cambridge, Harvard University Press, 1963.
42. **Control of the Arms Race**, N. Y., Praeger, 1965.
43. **Strategy and Arms Control**, N. Y., Twentieth Century Fund, 1961.
44. **Limited War in the Nuclear Age**, N. Y., Wiley, 1963.
45. **On Escalation**, N. Y., Praeger, 1965.

Uluslararası ilişkiler alanında ortaya çıkan yeni yöntemlerin eskilerin yerini mi alacağı, yoksa onların sadece tamamlayıcısı mı olacağı henüz belli değildir. Fox bu yenilikleri tamamlayıcı nitelikte görüyor. Sistem korunması ve değişmesi ile ilgili teorilerin birleştirilmesi değişiklikleri anlamamıza daha faydalı olacaktır. Ege-menlik teorilerinin de geliştirilmesi çağdaş sistem içindeki özelliklerden hangilerinin herhangi bir sistemde var olabileceğini gösterecek ve belki de yer alabilecek değişikliklerin sınırını gösterecektir. Bir terör dengesi çağında nükleer araçlara varmayan tedbirler önemini hâlâ muhafaza etmekte olup sınırlı savaş kavramının ciddiyetle incelenmesi gerekmektedir.

«Uluslararası İlişkilerde Teori ve Yöntem» başlıklı seminerin ikinci yarısı *yöntem* sorunlarına ayrıldı. Son on yılda, siyasî konulardaki araştırmaların kullandıkları kaynaklar bakımından çok zenginleşmiş olduğu bilinmektedir. Karl Deutsch'un belirttiği gibi, araştırma yöntemlerinin kapsamı, çeşitliliği ve etkenliği; ölçülebilir bilginin miktarı ve kesinliği; ve bilgi analizi ve yorumunda elde mevcut matematik ve istatistik yöntemlerinin içine aldığı alan arttı. (46) Siyasal bilgilerle diğer toplumsal bilimler arasındaki ilişkilerin fazlalaşmasıyla yeni yöntemler ve modeller kullanılabilir duruma geldi. Bu gelişmelerin uluslararası ilişkiler alanındaki araştırmalar üstündeki etkilerini Richard C. Snyder (47) ve William T. R. Fox incelediler.

Yöntem konusunda bir inceleme sunan Northwestern Üniversitesi (A. B. D.) Profesörlerinden Chadwick F. Alger daha çok uluslararası teşkilâtlar alanında uygulanan, fakat daha geniş bir uygulama alanına aktarılması mümkün dört yöntem ileri sürdü : (a) belge incelemesi; (b) alan araştırması; (c) toplu bilgi çözümlemesi ve (d) benzetme ya da model kurma. Bu dördü de birbirinden bütünüyle ayrı değildir.

46. Karl Deutsch, «Recent Trends in Research Methods in Political Science», James C. Charlesworth, der., **A Design for Political Science : Scope, Objectives and Methods**, Philadelphia, American Academy of Political and Social Science, (December 1966), s. 149.

47. H. Guetzkow, C. Alger, R. Brody, C. Noel ve R. C. Snyder, **Simulation in International Relations : Developments for Research and Teaching**, Englewood Cliffs, Prentice - Hall, 1963; Richard C. Snyder, «Some Recent Trends in International Relations Theory and Research», Austin Ranney, der., **Essays on the Behavioral Study of Politics**, Urbana, University of Illinois Press, 1962.

Belge İncelemesi (Analysis of Records) :

Dahl'a göre, «modern bilimsel davranışın en eski ve en iyi örneği inceleme (*survey*) yöntemleri kullanılarak yapılan oylama davranışı çalışmalarında bulunabilir.» (48) Uluslararası teşkilâtlar konusunda bu yöntemi uygulayan öncü çalışmayı Thomas Hovet yapmıştı. (49) Ernest Haas da Avrupa Konseyinde ulusal heyetler ve siyasî partilerin davranışlarını aşağı, yukarı aynı yöntemlerle inceliyor. (50) Hovet'in başladığını başkaları geliştirdi. Ulusların gruplaştırılması ya da çeşitli konuların sınıflandırılması yoluyla yapılan araştırmaları yeterli bulmayanlar, daha gelişmiş ve yararlı yöntemler aradılar. Gerçekten, 124 üyeli B. M. Genel Kurulunda istatistik kullanmadan ve ancak elektronik beyinle yapılabilecek hesaplara başvurmadan anlamlı ve bilimsel bir ayıklama ve seçme yaparak bilimsel değeri olan sonuçlara varmak imkânsızdı. Alker ve Russett «unsur incelemesi» (*factor analysis*) denen bir yöntem kullanarak türlü konular ve uluslar hakkında çok ilginç araştırmalar yaptılar. (51) «Unsur incelemesi» bir yığın veriyi bir kaç basit ve ana konuda toplayan bir istatistik yöntemidir. Aynı şekilde oy kullanan uluslar ya da benzer oy dokularını (örüntü, *pattern*) gösteren konuları seçerek birbiriyle yüksek, fakat diğer değişkenlerle düşük korelasyonu olan değişkenler üstünde durulur.

B. M. Genel Kuruluya ilgili olarak Russett'in yaptığı bir araştırmaya kısaca bir göz atarak «unsur incelemesi» ne bir örnek verelim. Bu inceleme türü benzer oylama dokusu bulunan altı grup ulus olduğunu göstermektedir. Bu toplantılarda İskandinavya grubunun kendi içinde ortak davrandığı da ortaya çıkmıştır. Fakat İskandinavya grubunda olmayan İzlanda ve Avusturya da bu topluluktan pek farklı bir şekilde hareket etmemektedir. Lâtin Amerika grubunda da bir benzerlik göze çarpmaktadır. Fakat İsrâil ve Batı yan-

48. Robert A. Dahl, «The Behavioral Approach in Political Science : Epitaph for a Monument to a Successful Protest,» **American Political Science Review**, C. 55 (1961), s. 763 - 772. Meclislerde oylama ile ilgili araştırmalara örnek olarak bak : Lee Anderson, W. Watts ve A. Wilcox, **Legislative Roll - call Analysis**, Evanston, Northwestern University Press, 1966.

49. **Bloc Politics in the United Nations**, Cambridge, Harvard University Press, 1960. Hovet çeşitli grupların oy verişlerini inceledikten başka, insan hakları ve ulusların kendi geleceklerine hakim olmaları gibi konulardaki oy verme tarzlarını da değerlendiriyor.

50. **Consensus Formation in the Council of Europe**, Berkeley, University of California Press, 1960.

51. Hayward Alker ve Bruce Russett, **World Politics in the General Assembly**, New Haven, Yale University Press, 1965.

lısı Asya ülkelerinin davranışları da buna büyük ölçüde benzemektedir. Bu araştırma bugün resmen ortadan kalkmış olan, Afrika'daki Brazzaville ve Casablanca gruplarını da içine almış olsaydı, yeni bir gruplaşma daha saptanmış olacak ve bu Afrika grupları da kendi içlerinde bir devamlılık göstereceklerdi. Kuzey Atlantik ülkelerinin de bazı noktalarında ortak hareket ettikleri görülmektedirler.

Fakat kabul etmeli ki, oylamalara bakarak yapılan istatistikler, sadece uluslararası teşkilâtlarla ilgili olsa bile, siyasal sürecin sadece bir yanını açıklamaya yeter. Kaldı ki, bir çok kararlara oylanmadan gidilmektedir. Alker ve Russett de oylamalara bakıp edinilen bilginin kısırlığını görerek, çeşitli ulusların, kamu oyunu belirli yönlerde hazırlayabilmek için yaptıkları müdahaleleri de ölçüp değerlendirmenin önemi üstünde durmaktadır. Oylamaya gitmeden önce hazırlanan karar tasarıları, uzlaşmaya varmadan yapılan direnmeler de bir araştırmacı için ip - uçları verebilir. Uluslararası toplantıların belgesel tutanakları bilim adamlarınca henüz çok geniş ölçüde kullanılmamıştır. Bugüne kadar, bu tutanaklar daha çok ulusların tutumlarını tek tek saptamak ve kronolojik bir anlatım için kullanılmıştır. Tartışmaların sistematik incelenmesi çok zaman - alıcı bir yoldur; muhteva incelemesini mümkün kılan elektronik beyinlerin geliştirilmesi çok sayıda belgelere dayanan geniş ve sistimli bir incelemeyi kolaylaştırabilir. (52) Burada Robert North'un (*et. al.*) Birinci Cihan Savaşından önce dış politika ile ilgili karar mevkiinde olan İngiliz, Fransız, Rus, Alman ve Avusturya - Macar devlet adamlarının diplomatik yazışmalarını ele alarak yaptığı muhteva incelemesinin sözünü etmek gerektir. (53) Bu inceleme Birinci Cihan Savaşına varan çatışmayı, karar - verenlerin düşüncelerindeki değişiklikler açısından, incelemektedir. Holsti'nin gene muhteva incelemesine dayanarak yaptığı bir araştırma, blok - içi (*intercoalition*) çatışma büyüdükçe, o blokun birimlerindeki birliğin arttığını (*intracoalition unity*) ve bloklararası gerginlik-

52. Elektronik beyinlerle muhteva incelemesi ve bunun siyasî ilimler ve diğer toplumsal bilim alanlarına uygulanışı için bak : Philip J. Stone, *et al.*, **The General Inquirer : a Computer Approach to Content Analysis**, Cambridge, Mass., M. I. T., 1966.

53. Robert North, R. Oli ve Richard A. Brody, «Perception and Action in the Study of International Relations : the 1914 Crisis,» J. David Singer, der., **Quantitative International Politics : Insights and Evidence in World Politics (International Yearbook of Political Behavior Research)**. C. 6, New York, the Free Press - Macmillan, 1967.

ler azaldıkça ittifaklar içindeki ayrılıkların arttığını göstermektedir. (54) 1960 - 1965 yılları arasında ileri gelen Sovyet ve Çin devlet adamının yazdığı seksen - iki belge incelenmiş ve ortaya yukarıdaki varsayımın doğruluğu yönünde kanıtlar çıkmıştır.

Muhteva incelemesi, özellikle, Güney Afrika'da ırk ayrımı ya da insan hakları kararlarında çeşitli devletlerin tutumu gibi belirli konularda temsilcilerin uzun vâdede tutumunu ölçmede çok yararlıdır. Bu yöntemin, örneğin, Birleşmiş Milletlerin başarılarını özetleme ve değerlendirmedeki faydası açıktır. Örneğin, Padelford ve Goodrich de, B. M.'in kuruluşunun yirminci yıldönümü dolayısıyla yayınladıkları kitaplarında sömürgecilik, insan hakları, silâhsızlanma ya da B. M.'de çeşitli devletlerin davranışları gibi konuları incelemektedirler. (55) Bu yazarların çalışmaları büyük ölçüde B. M. belgelerine dayanmaktadır.

Alan Çalışması (Field Investigation) :

Fakat bu türlü çalışma da yeterli değildir. Profesör Stone'un belirttiği gibi, bir arkeologun kazılarındaki yetersizlik gibi, ele geçen parçalar alelâde, önemsiz ve içinde bulunduğumuz durumu gereği gibi yansıtmayan türden olabilir. (56) Durumu asıl aydınlatacak olanlarsa, ya elde bulunmayabilir, ya da ortaya çıkarılmamış olabilirler. Hadwen ve Kaufmann'ın dediği gibi, uluslararası teşkilâtlarda yapılan açık tartışmalar ancak bir kısmı su yüzünde görülebilen ayzbergler gibi olabilir. (57) Öyleyse, sadece belgelerle yetinmemek gerektir. Araştırmacı ortada olan ve herkesin görebileceğinin ardında da bazı araştırmalar yapmak zorundadır. Tabii, tutanaklardaki belgelerin ne dereceye kadar yeterli ya da yetersiz olduğu, inceleme başka kaynaklara da taşırıldığı zaman ortaya çıkacaktır.

Belgeler bazan yanıltıcı da olabilir. Örneğin, uluslararası teşkilâtların toplantılarında karar tasarısı altında imzası bulunan devletlerin bu tasarıları gerçekten kaleme alıp almadıkları, belirli bir fikri savunan delegenin o fikri asıl kaynak olan başkasından nakle-

54. Oli R. Holsti, «External Conflict and Internal Concensus : the Sino - Soviet Case,» Philip J. Stone., et. al., der., **The General Inquirer**, Cambridge, Mass., M. I. T., 1966.

55. Norman J. Padelford ve Leland M. Goodrich, **The United Nations in the Balance : Accomplishments and Prospects**, New York, Praeger, 1965.

56. Stone, et. al., op. cit., s. 19.

57. John Hadwen ve Johan Kaufmann, **How United Nations Decisions are Made**, gen. b., Leyden, A. W. Sythoff, 1962, s. 55.

dip etmediği belli olmaz. Gene bu belgelerden ortak karara götüren, asıl sürükleyici gücün ya da devletin hangisi olduğu anlaşılmayabilir. Herkesin gözünde çok hareketli gibi görünen bir temsilcinin son karar üzerindeki rolü kendini hiç göstermeyen sessiz bir görüşücünün rolünden çok daha az olabilir. Açıkta yapılan bazı konuşmalar da uluslararası bazı anlaşmazlıkları belirtmez. Örneğin, Türk ve Yunan devlet adamlarının çeşitli beyanlarında Kıbrıs sorunu gibi altta yatan bazı görüş ayrılıklarını anlamak mümkün değildir. Aynı şekilde, Sovyet bloku devletlerinin bazı beyanlarından da blok - içi farklılaşmaları kestirmek kolay değildir. B. M.'deki konuşmalara bakılırsa, ayrılıklar asgaridedir.

Bu yüzden mülakat (görüşme, *interview*) tekniklerinden de faydalanmak gerekmektedir. Haas (58) ve Lindberg (59) gibi araştırmacılar belgelere yardımcı olmak üzere ilgililerle görüşme yolunu da kullanmaktadırlar. Seminer bu yöntem üstünde de durmuştur. Alger B. M. Genel Kurul üyeleriyle o kurulda göreve başlamadan önce ve biraz zaman geçtikten sonra görüşmüş ve bazı ilginç sonuçlar elde etmiştir. (60) Soru kağıtları yollama da başvurulan yollardandır. (61) Şunu da hatırlamak gerekir ki, görüşmeyi kabul eden resmî sıfatlı kişiler araştırmacıya, çok defa, bildikleri bazı şeyleri söylerlerse de, herşeyi söylemezler. Diğer yandan, faydalı bir görüşme yapmak ve gerçekten önemli sorular sorabilmek için daha önceden belgelere dayanan, hazırlık mahiyetinde bir araştırma yapmış olmak gereklidir. Sorulacak soruları ve araştırılacak konuları son olarak saptamadan önce, araştırmacının görüşme yerine giderek mümkün olduğu kadar fazla görevliyle temas kurması şimdiye kadarki hazırlığını onların söyledikleri ışıkta denetlemesi de dikkat edeceği hususlardandır. Bu temaslarda gelişigüzel olmamalı, bazıları kişisel ilgi ve eğilimlerini ön plâna çıkarıp araştırmacıyı yanıltabileceklerinden, temaslarda iş ve ideoloji gruplarının eşit ya da gerçeği yansıtan bir oranda temsil olunmalarına dikkat edilmelidir.

58. Ernest Haas, **The Uniting of Europe**, Stanford, Stanford University Press, 1958; ———, **Consensus Formation in the Council of Europe**, Berkeley, University of California Press, 1960.

59. Leon Lindberg, **The Political Dynamics of European Economic Integration**, Stanford, Stanford University Press, 1963.

60. Chadwick F. Alger, «United Nations Participation as Learning Experience,» **Public Opinion Quarterly**, C. 27 (1963), s. 411 - 426.

61. Harold Jacobson'un bu yolda bir araştırması olduğu anlaşılmaktadır. «Assembly and Conference Delegates : Some Practical Problems in Ascertaining their Perceptions, Views and Role,» Eylül 1966'da Evian'da 6'ncı Dünya Sosyoloji Kongresine sunulan rapor.

Bu oran saptandıktan sonra bile görüşücülerin önceki hareketlerini aslında olduğundan daha fazla akılcı ve bir plâna bağlıymış gibi göstermek istedikleri görülmektedir.

Araştıracının bizzat gözlemden edineceği fayda açıktır. Halkın da izleyebileceği B. M. görüşmeleri, basın toplantıları gibi hususları bizzat bulunarak değerlendirmek ya da tutanak tutulmayan toplantı ve görüşmelerde hazır bulunmak olanları anlamak bakımından gereklidir. (62)

Toplu Bilgi İncelemesi (Aggregate Data Analysis) :

Bazı çapraşık ve çok sayıda bilgiyi modern tekniklerden yararlanarak uluslararası ilişkiler alanında da kullanmak mümkün olabilmektedir. Seminerde bu imkân da aranmıştır. Bir araştırma B. M. dışında hükümetler arasında kurulmuş olan 161 uluslararası teşekküldeki üyelikleri inceleyerek, bu üyeliklerin, varsa, ortak yanlarını bulmağa çalışmaktadır. (63) Ortak üyeliğe hâkim bazı dokular varsa, bu defa, onlar da diplomatik temsilcilikle meydana çıkan dokularla karşılaştırılmaktadır. Uluslararası teşekküllere hâkim bazı genel eğilimleri araştıran Russett da *Uluslararası Bölgeler ve Uluslararası Birleşme* (64) adlı kitabında bu teşekküllerdeki ortak dokusuyla sözkonusu ulusların toplumsal ekonomik yapısı ve dış politikası arasında bir ilişki aramaktadır. Brams da bu yönde araştırmalar yapmakta, (65) uluslararası teşekküllerde ortak üyelik dokusu ile ticaret ve diplomatik temsilcilik arasında korelasyon aramaktadır.

Araştıracı bir çok bilgi hazinesi ve eğilimle karşı karşıya kalabilir. Yapılacak iş bu yüklü bilginin altında ezilmeden, nelerin önemli olduğunu saptamaktır. Rummel, Sawyer, Tanter ve Guetzkow'un ortak olarak yazdıkları ve hâlen baskıda olan kitapla-

62. Görüşme ve gözlem gibi yöntemler hakkında bilgi için bak : Leon Festinger, Stanley Schachter ve Kurt Back, **Social Pressures in Informal Groups, A Study of Human Factors in Housing**, New York, Harper, 1950.

63. Chadwick F. Alger ve Steven J. Brams, «Patterns of Representation in National Capitals and Intergovernmental Organizations,» **World Politics**, C. XXIX, No. 4 (1967), s. 646 - 663.

64. Bruce Russett, **International Regions and International Integration** (basılmakta olduğu anlaşılıyor).

65. Stevens J. Brams, «Transaction Flows in the International System,» **American Political Science Review**, C. LX, No. 4 (Aralık 1966), s. 880 - 898.

rında (66) ulusların 236 niteliğini saptadıkları ve bunun 94'ünü ticaret, anlaşmalar ve uluslararası teşekküllerde üyelik gibi dış politikaya ilişkin konular olarak ayırdıkları ve bunları da, «unsur incelemesi» yöntemini kullanarak, yüksek korelasyon bulunan bir kaç hususa indirgedikleri anlaşılmaktadır. Bu bir kaç hususun herbiri için de temsilî bir değişken seçilerek eldeki çok sayıda bilgi kullanılabilir, ekonomik ölçüler içinde tutulabilir. Örneğin, toplantı sayısı, alınan karar sayısı yayınlanan belge sayısı arasındaki bağıntı okadar yüksek olabilir ki, bunlardan yalnız biri üçünü de temsil etmek üzere seçilebilir. Bu usülleri kullanarak, anlaşmalar, resmî ziyaretler, oylama, diplomatik yıldırımlar, savaş açmalar ve coğrafî mesafe gibi kavramlar arasında ilişkiler aranmaktadır.

Benzetme (Taklit) ya da Model Kurma (Simulation) :

«Benzetme,» «taklit» ya da «model kurma» (*simulation*) diyebileceğimiz yöntem de siyasal bilgiler araştırma alanının çeşitli bölümlerinde kullanılmaktadır. Uluslararası ilişkiler dalında da uygulanmakta olduğundan, bu seminerde de ele alınmıştır. Bu yöntem birçok Amerikan üniversitelerinde uluslararası ilişkiler öğretiminde kullanılmaktadır. (67) «Benzetme» ya da «model» metodunda şu üç yoldan birine başvurulabilir: (a) Taraflar ulusları ya da (Johnson, Kosigin, Nasır gibi) kişileri temsilen «karar - verici» rolünü oynarlar. Ele alınan konunun uzmanı olan hakemler, tarafları «gerçeğin» sınırları içinde tutmağa çalışırlar. (b) Taraflar gerçek ulusları değil, yakıştırma isimleri olan birimleri temsil ederler; hakemler yoktur. (c) Üçüncü yol canlı karar - verenlerle değil, elektronik

66. Rudolph J. Rummel et. al., **Dimensions of Nations** (basılıyor); yazarın diğer iki çalışması için bak : Rudolph J. Rummel, «The Dimensionality of Nations Project,» Richard L. Merritt ve Stein Rokkan, der., **Comparing Nations : the Use of Quantitative Data in Cross - National Research**, New Haven, Yale University Press, 1966, s. 109 - 129; ———, «The Dimensions of Conflict Behavior within and between Nations,» **General Systems : Yearbook of the Society for General Systems Research**, C. VIII (1963), s. 1 - 50.

67. Chadwick F. Alger, «Use of the Inter - Nation Simulation in Under - graduate Teaching,» H. Guetzkow et. al., der., **Simulation in International Relations : Developments for Research and Teaching**, Englewood Cliffs, Prentice - Hall, 1963, s. 150 - 189; Lincoln P. Bloomfield ve Norman J. Paldelford, «Three Experiments in Political Gaming,» **American Political Science Review**, C. 53 (1959), s. 1105 - 1115; B. C. Cohen, «Political Gaming in the Classroom,» **Journal of Politics**, C. 19 (1962), s. 367 - 381.

beyinlerle model kurmaktır. (68) İnsanların katıldığı oyunlarda *etnosentrik* (kendini merkez kabul eden) davranışları ölçen araştırmalar da vardır. (69) Gene bu yöntemle silâhların denetimi (70) ve hukuk - dışı silâh yapımını denetleme sistemi (71) gibi konularda modeller kurulmuş, araştırmalar yapılmıştır.

Sonuç olarak, şu dört teknikten herhangi biri büyük sorunları tek başına çözmeye yeterli değildir. Herbirinin değeri ancak belirli bir araştırma sorununun çerçevesi içinde belli olabilir.

-
68. Bu konuyla ilgili başka bir yayın : William Coplin, «Inter - Nation Simulation and Contemporary Theories of International Relations,» **American Political Science Review**, (1966), s. 562 - 578.
69. Daniel Druckman, «Ethnocentric Bias in the Inter - Nation Simulation,» basılmamış M. A. tezi, Northwestern Üniversitesi, A. B. D., 1965.
70. Robert H. Davis, «Arms Control Simulation : the Search for an Acceptable Method,» **Journal of Conflict Resolution**, C. VII (Eylül 1963), s. 590 - 602.
71. J. David Singer ve Hirohide Hinomoto, «Inspecting for Weapons Production : A Modest Computer Simulation,» **Journal of Peace Research**, No. 1 (1965), s. 18 - 38.